

Az írásbeli magánvégrendelet tanúkenti és örökgyói aláírása

Jelen tanulmányban azt vizsgálom, hogy a bírói gyakorlat miként értelmezi az aláírást, illetve annak hiányát mind az örökgyók, mind a tanúk vonatkozásában, milyen elvárásokat támaszt egy kézjeggyel kapcsolatban ahhoz, hogy azt aláírásnak lehessen tekinteni. Bemutatásra kerül, hogy sem az örökgyó, sem a tanúk aláírásának módja, mikéntje nincsen szabályozva a Ptk.-ban, az aláírásra fogalom meghatározást a törvény nem tartalmaz. Ismertetésre került a 2/2016. Polgári jogegységi határozat megszületése, meghozatalának indokai, valamint, hogy a jogegységi határozat meghozatalát követően milyen megállapításokat tett a felsőbb bírósági gyakorlat a végrendeletek tanúkenti aláírása tekintetében. Tanulmányom második részében az írásbeli magánvégrendelet örökgyói aláírásának egyes kérdéseivel foglalkozom a bírói gyakorlat tükrében. Kitérek rá, hogy bár a 2/2016. Polgári jog-egységi határozat a tanúk aláírásával foglalkozik, az abban foglaltak azonban álláspontom szerint analógia útján az örökgyó aláírására is értelemszerűen irányadóak.

Tárgyszavak:

írásbeli magánvégrendelet, tanú aláírása, örökgyó aláírása, 2/2016. Polgári jogegységi határozat, az örökgyó nevének hiánya

In this paper, I examine how judicial practice interprets the signature, or lack thereof, in relation to both testators and witnesses, and what expectations are placed on a handwritten signature in order for it to be considered a signature. It will be shown that neither the manner of signature of testators nor that of witnesses is regulated in the Civil Code, and that the law does not provide for its definition. It is described how the Civil Law Uniformity Decision no. 2/2016 was adopted, the reasons for its adoption, and the findings of the higher court practice regarding the signing of wills by witnesses after the decision had been taken. In the second part of my study, I deal with certain issues concerning the signature of the testator on a private will in the light of judicial practice. I point

out that although the Civil Law Uniformity Decision no. 2/2016 deals with the signature of witnesses, I believe that the provisions of the decision apply by analogy to the signature of the testator.

Keywords:

written private will, signature of the witness, signature of the testator, Civil Law Uniformity Decision no. 2/2016, absence of the testator's name

Bevezetés

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 7:17. §-ának (1) bekezdése szerint az írásbeli magánvégrendelet alaki szempontból érvényes, ha készítésének ideje az okiratból kitűnik, továbbá ha a végrendelező azt *a)* sajátkezűleg írt végrendelet esetén elejétől végéig maga írja és aláírja; *b)* más által írt végrendelet esetén két tanú együttes jelenlétében aláírja, vagy ha azt már aláírta, az aláírást két tanú előtt, azok együttes jelenlétében a magáénak ismeri el, és a végrendeletet mindkét esetben a tanúk is – e minőségük feltüntetésével – aláírják; vagy *c)* a sajátkezűleg írt vagy más által írt végrendeletet aláírja, és akár nyílt, akár zárt iratként a közjegyzőnél – végrendeletként feltüntetve – személyesen letétbe helyezi. A Ptk. egyéb szabályai az örökgyógyó és a tanúk aláírására vonatkozó további rendelkezéseket is megfogalmazzák. Jelen tanulmányban azt vizsgálom, hogy a bírói gyakorlat miként értelmezi az aláírást, illetve annak hiányát mind az örökgyógyók, mind a tanúk vonatkozásában, milyen elvárásokat támaszt egy kézjeggyel kapcsolatban ahhoz, hogy azt aláírásnak lehessen tekinteni. A választott témával kapcsolatban azért a joggyakorlat fogalompótló megállapításaira kell hagyatkoznunk, mert sem az örökgyógyó, sem a tanúk aláírásának módja, mikéntje nincsen szabályozva a Ptk.-ban, az aláírásra fogalom meghatározást a törvény nem tartalmaz.

1. A 2/2016. Polgári jogegységi határozat megszületése

A magántulajdonra épülő polgári társadalmak jogrendszerében egyetemesen érvényesülő, a tulajdonhoz való jogból következő tulajdonosi rendelkezési szabadságból fakadóan az ember számára törvényben biztosított lehetőség, hogy vagyona sorsáról halála esetére is szabadon rendelkezzen. A végintézkedés szabadságának az elvét a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: az 1959-es Ptk.), illetve a hatályos Ptk. tételesen is rögzíti.

Az 1959-es Ptk. 623. § (1) bekezdése, illetve a Ptk. 7:10. §-a kimondja, hogy az örökgyógyó halála esetére vagyonáról vagy annak egy részéről végrendelettel, illetve végintézkedéssel szabadon rendelkezhet.

Annak a megállapíthatósága érdekében, hogy a végintézkedés valóban az örökgyógyótól származik-e, a polgári jog – és ezen belül az öröklési jog – az egyes végintézkedések érvényességéhez alaki követelményeket állít, amelyek hiányában a megtett végintézkedés érvénytelen, az öröklési jogi joghatás kiváltására így nem alkalmas. Írásbeli végrendelet esetén ezeknek az alaki kellékeknek az a sajátossága, hogy meglétüknek magából az okiratból ki kell tűnniük. A más által írt (allográf) végrendelet érvényességi feltétele – egyebek mellett – az, hogy két tanú együttes jelenlétében a végrendelező azt aláírja, vagy ha azt már aláírta, az aláírást két tanú előtt, azok együttes jelenlétében a magáénak ismerje el, és a végrendeletet mindkét esetben a tanúk is – e minőségük feltüntetésével – aláírják [1959-es Ptk. 629. § (1) bekezdés *b*) pont; Ptk. 7:17. § (1) bekezdés *b*) pont].

A 2/2016. Polgári jogegységi határozat indokolása szerint az aláírásnak történetileg kialakult szokásos módja az volt, hogy az aláíró az okiraton többnyire olvasható módon családi és utónevét tüntette fel. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a polgári jogi jogviszonyokban a különböző jognyilatkozatokat tartalmazó okiratokon aláírásként csak ez lett volna elfogadható. A modern társadalomban az életviszonyok összetettebbé váltak, a különböző élethelyzetekben a polgárok igen nagy számban írnak alá különböző okiratokat. Általában az aláíráshoz nem fűződik külön elvárás, annak elfogadott módjára nincs általános szabály, ezért aláírásként a legkülönbözőbb írásképek kerülnek alkalmazásra. Mindamelllett, ha egy meghatározott jogviszonyban vagy eljárásban a jogalkotó úgy ítéli meg, hogy csak olvasható aláírás fogadható el, vagy az aláírás módjának valamilyen további követelménynek kell megfelelnie, akkor az aláírással szemben támasztott fokozottabb alaki követelményekre kifejezett jogszabályi előírásokat rögzíthet [109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 69. §¹, 1992. évi LXVI. törvény 5. § (13) bek.²].

A 3/2012. Polgári jogegységi határozat rendelkező része kimondta: „A végrendelet tanújának az okiratot a rá jellemző szokásos módon kell aláírnia. A tanú aláírását sem neve kezdőbetűjének feltüntetése, sem olvashatatlan írásjel vagy a tanú ügyvédi bélyegzőjének használata nem pótolja. A tanú személyének magából az okiratból megállapíthatónak kell lennie.”

- 1 A hivatkozott jogszabályhely szerint a tv. 32. §-a (2) bekezdésének *e*) és *g*) pontja, valamint a 32. § (5) bekezdésének alkalmazásában az aláírás akkor tekinthető nyilvánvalóan azonosíthatónak, ha az aláírók aláírásuk alatt olvashatóan megjelölték nevüket és az okirat szerinti ügyletkötői minőségüket (pl. eladó, vevő, hasznélvező stb.).
- 2 A hivatkozott jogszabályhely kimondja, hogy a polgár aláírása: születési vagy házassági családi és utónevének az általa használt és elismert írásképe.

A Kúria, mint felülvizsgálati bíróság előtt Pfv.I.20.728/2015. számon indított felülvizsgálati eljárásban az eljárás lefolytatására kijelölt öttagú tanács elnöke 2016. április 6-án a 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról (a továbbiakban: Bszi.) 33. § (1) bekezdés *b*) pontja szerinti jogkörében eljárva a Bszi. 32. § (1) bekezdés *b*) pontja alapján jogegységi eljárást indítványozott, mert az eljáró tanács el kívánt térni az EBH2015.P.10. számon elvi határozatként közzétett Pfv.I.20.133/2013/5. számú határozattól. A Pfv.I.20.728/2015. számú ügyben eljáró tanács a Bszi. 32. § (2) bekezdése alapján az eljárást felfüggesztette.

A felülvizsgálati bíróság öttagú tanácsának álláspontja szerint az 1959-es Ptk. 629. § (1) bekezdés *b*) pontjának alkalmazásában a végrendeleti tanú aláírásával szemben az a követelmény, hogy a tanú a rá jellemző, szokásos módon írja alá a nevét. Személyének magából az okiratból, amennyiben ez nem lehetséges, a tanú személyének megállapítására irányuló bizonyítási eljárásból megállapíthatónak kell lennie. Ennek hiányában az öröklési szerződés (végrendelet) alaki okból érvénytelen. Ezzel szemben az EBH2015.P.10. számon közzétett elvi határozatában – a rendelkező részéből is kitűnően – a Kúria arra az álláspontra helyezkedett, hogy a tanú személyének nem feltétlenül az aláírásból, de magából az okiratból – külön bizonyítás nélkül – azonosíthatónak kell lennie.

Az eljáró tanács elnökének indítványa mellett dr. Orosz Árpád, a Polgári Kollégium kollégiumvezető-helyettese a Bszi. 33. § (1) bekezdés *a*) pontja szerinti jogkörében eljárva a Bszi. 32. § (1) bekezdés *a*) pontja alapján indítványozta, hogy a Kúria Polgári Kollégiuma jogegységi tanácsként eljárva vizsgálja meg a 3/2012. Polgári jogegységi határozatot abból a szempontból, hogy indokolt-e annak a hatályon kívül helyezése és új jogegységi határozat meghozatala. Javasolta, hogy a jogegységi tanács az indítványokról egyesített eljárásban döntsön.

A Polgári Kollégium kollégiumvezető-helyettese rámutatott, hogy a 3/2012. Polgári jogegységi határozat indokolása azt tartalmazta, hogy a tanú személyére nézve bizonyítás nem folytatható le; az aláírásnak legalább olyan mértékben kell olvashatónak lennie, hogy abból kideríthető legyen a személye; az olvashatatlan aláírás akkor fogadható el, ha az okiraton a tanú a nevét olvasható módon is feltünteti. Hangsúlyozta, hogy ehhez képest a jogegységi határozat rendelkező része csak azt a megszorítást tartalmazta, hogy a tanú személyének „magából az okiratból” kell megállapíthatónak lennie. Ez nyilvánvalóan tágabb értelmezést biztosított annál a követelménynél, hogy a tanú személye a kiolvasható aláírásból vagy nevének az „általa” olvasható módon történt „feltüntetéséből” legyen kideríthető. Ez utóbbi – indokolásbeli – követelményt az ügyvédi bélyegző használata ugyan kielégíti, de a nem ügyvédként eljáró tanúknál az így megfogalmazott feltételnek még az az eset sem felelt meg, ha maga az örökhagyó tünteti fel a tanú nevét az okiraton; nem szólva arról az esetről, ha az örökhagyó nem

névvel, hanem egyéb módon azonosította a végrendelet szövegében az olvashatatlanul, ám rá jellemző módon aláíró tanú személyét.

A Polgári Kollégium kollégiumvezető-helyettesének álláspontja szerint a megelőző három év bírói gyakorlatának ismeretében kijelenthető volt, hogy a jogegységi határozat a célját nem tudta betölteni, az érintett ügytípusokban az alsófokú bíróságokon nem alakult ki egységes joggyakorlat: országosan megfigyelhető volt, hogy a bíróságok eltérően értelmezik a jogegységi határozatot. Arra hivatkozott, hogy a Kúria szaktanácsa elé került több ügyben az első- és a másodfokú bíróság eltérő döntést hozott, vagy eltérő volt a jogi érvelése attól függően, hogy a jogegységi határozat rendelkező részében, avagy az indokolásában adott értelmezést tekintette irányadónak, amelyek a fentiek értelmében nincsenek teljesen összhangban. Az egységes ítélkezési gyakorlat hiánya nemcsak arra volt visszavezethető, hogy a jogegységi határozat rendelkező részének harmadik mondata³ és különösen az ahhoz kapcsolt indokolás a jogegységi határozat meghozatalának idején hatályos 1959-es Ptk. szövegéből nem volt levezethető, hanem arra is, hogy az első mondatának megszővegezése a hozzá fűzött indokolással összevetve a jogalkalmazóban bizonytalanságot keltett. Vitatható volt továbbá, hogy szükség van-e a második mondatnak⁴ a jogegységi határozat rendelkező részébe foglalására.

A kollégiumvezető-helyettes hangsúlyozta, hogy a jogegységi határozat meghozatalát követően több olyan ügy került a Kúria szaktanácsa elé, amelyben már nem az ügyvéd által szerkesztett és ellenjegyzett okiratot tanúként is aláíró ügyvéd, hanem más tanú aláírása volt vitás. A tanú személyének azonosítása előkérésévé vált annak, hogy a rá jellemző szokásos módon írta-e alá a végrendeletet és ezzel összefüggésben személye a végrendeletből megállapítható volt-e.

Mindezek alapján a felülvizsgálni javasolt jogegységi határozat meghozatalát megelőzően elbírált eseteknél jóval tágabb bírói gyakorlat feltárása alapján úgy ítélte meg a kollégiumvezető-helyettes, hogy a hatályos – változatlan tartalmú – anyagi jogi szabályokból a végrendelet tanújának aláírására nem vezethető le más követelmény, mint az, hogy a bíróság érvényesnek fogadja el a végrendeletet, ha az a tanú nevét olvasható formában nem tartalmazza, de a személye abból vagy – ha az okirattól nem tűnik ki – a bíróság által lefolytatható bizonyítás eredményeként megállapítható, ezért indítványozta a 3/2012. Polgári jogegységi határozat teljes terjedelmű hatályon kívül helyezését, és az egységes joggyakorlat biztosítása érdekében helyébe lépően – immár a Ptk. 7:17. § (1) bekezdésének értelmezésére is vonatkozó – új jogegységi határozat meghozatalát, szem előtt tartva azt is, hogy annak kötelező iránymutatásai vonatkoznak az 1959-es Ptk. hatálya alatt megalkotott végrendeletekre (öröklési szerződésekre) is.

3 A tanú személyének magából az okirattól megállapíthatónak kell lennie.

4 A tanú aláírását sem neve kezdőbetűjének feltüntetése, sem olvashatatlan írásjel vagy a tanú ügyvédi bélyegzőjének használata nem pótolja.

Dr. Polt Péter legfőbb ügyész írásban kifejtett állásfoglalása⁵ szerint a természetes személy aláírásának formájával kapcsolatos követelményt sem az 1959-es Ptk. 629. § (1) bekezdés *b*) pontja, sem a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés *b*) pontja vagy azok alkalmazása során irányadó más jogszabály nem határoz meg.

A 3/2012. Polgári jogegységi határozat rendelkező része szerint a tanú személyének magából az okirattól kell megállapíthatónak lennie, ami viszont nem szűkíthető le a tanú által aláírásként használt grafikai képre. A felülvizsgálandó jogegységi határozat rendelkező részéből nem következtethető, hogy az olvashatatlan aláírás csak akkor fogadható el, ha a tanú a nevét olvasható módon is feltünteti. Erre kizárólag a jogegységi határozat indokolása utalt.

A legfőbb ügyész állásfoglalása szerint a tanú személyével kapcsolatos bizonyítási eljárás kizárása esetén számos esetben érvénytelennek minősülne az olyan írásbeli végrendelet, amely tartalmát tekintve egyébként mindenben megfelel a végrendelező akaratának, azonban ennek vizsgálatára a tanú személyével kapcsolatos szigorú jogértelmezés miatt már nem kerülhetne sor. Ezt azért tartotta aggályosnak, mert előfordulhat olyan eset, hogy az olvashatatlan aláírás miatt nem azonosítható tanú az okiratban foglalt egyéb adatokból megismerhető lenne.

A legfőbb ügyész álláspontja szerint szükséges volt olyan jogértelmezés elvi alapjának a megteremtése, amely a tanú aláírásával szemben támasztott alaki követelmények megítélhetőségéhez, a tanú személyének azonosíthatóságához szükséges feltételek bizonyítási eljárásban történő vizsgálhatóságát is megteremti. Rámutatott, hogy sem a korábbi, sem a hatályos anyagi jogi szabályozásból nem következik, hogy a tanú személyére bizonyítás lefolytatása nem lehetséges, annak eljárásjogi kereteit pedig a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: régi Pp.) megfelelően tartalmazza.

Hangsúlyozta, hogy a jogegységi indítvánnyal érintett jogszabályhelyek [1959-es Ptk. 629. § (1) bekezdés *b*) pont és Ptk. 7:17. § (1) bekezdés *b*) pont] tartalmi azonosságára figyelemmel indokolt annak kimondása, hogy a meghozandó jogegységi határozatot irányadónak kell tekinteni mindkét szabályozás hatálya alá tartozó jogvitában.

A legfőbb ügyész álláspontja szerint a módosított jogegységi indítvánnyal elérni kívánt eredmény érdekében pedig célszerűbb lenne a megváltoztatás helyett a korábbi határozat hatályon kívül helyezése és a fenti követelményeknek megfelelő új határozat meghozatala.

A fenti előzmények alapján meghozott, a végrendelet tanújának aláírásáról és a személyének megállapításáról szóló 2/2016. Polgári jogegységi határozat értelmében a végrendeleti tanú aláírása megfelel az aláírással szemben támasztott követelményeknek, ha a tanú a rá jellemző, általa kialakított egyedi írásformát

5 Dr. Polt Péter legfőbb ügyész írásbeli állásfoglalása a 2/2016. Polgári jogegységi határozathoz.

és írásképet tükröző módon írja alá az okiratot. Ha a tanú személye az okiratból nem állapítható meg, a bíróság erre vonatkozóan bizonyítást folytathat le. A fentiekből kitűnően az olvashatatlan aláírás a végrendelet érvényességét nem érinti, az okirat emiatt nem tekinthető alaki szempontból hibásnak.

Ugyancsak a fentiekből következik, hogy a végrendeleten a tanú személyes adatait sem kell feltüntetni, ilyen előírás hiányában elég, ha aláírása az okiraton szerepel és a tanúi minősége az okiratból kitűnik.

A kifejtett indokok alapján a jogegységi tanács a bírósági joggyakorlat egységének biztosítása érdekében a Bszi. 40. § (1) bekezdése alapján hozott jogegységi határozatával a 3/2012. Polgári jogegységi határozatot hatályon kívül helyezte, és a fentiek szerinti új határozatot hozta meg. E jogegységi határozat egyaránt irányadó és az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdése alapján kötelező az 1959-es Ptk. és a Ptk. alapján elbírálendő jogvitákban.

A Kúria az EBH2015.P.10. számú határozatát a meghozatalakor irányadó 3/2012. Polgári jogegységi határozatban foglaltakra alapította, ezért a Bszi. 42. § (4) bekezdése alapján annak elvi bírósági határozatként való fenntartását megszüntette.

2. A jogegységi határozat meghozatala utáni bírói gyakorlat a tanúk aláírása vonatkozásában

Az alábbiakban bemutatom, hogy a jogegységi határozat meghozatalát követően milyen megállapításokat tett a felsőbbbírói gyakorlat a végrendeletek tanúkénti aláírása tekintetében. A Fővárosi Ítéltábla a Pf.20521/2022/5. számú határozatában kimondta, hogy a végrendeleti tanú aláírásával szemben nem az a követelmény, hogy az megfeleljen az aláírás – általában – szokásos módjának, hanem az: a tanú olvashatóan, vagy a rá jellemző, általa kialakított egyedi írásformát és írásképet tükröző módon írja alá az okiratot.

A Pécsi Ítéltábla Pf.20064/2023/10. számú határozatában nem értett egyet az alperesnek azzal a jogi álláspontjával, hogy tanú2 aláírása folytán teljesült a Ptk. 7:17.§ (1) bekezdés *b*) pontja szerinti feltétel. Az Ítéltábla kimondta, hogy az allográf magánvégrendeleten az okiratot elkészítő közreműködő aláírása nem helyettesíti az írásbeli magánvégrendeletre vonatkozó anyagi jogszabályok által megkívánt tanú aláírását. A végrendeletet tanú2 nem tanúként, hanem mint a végrendelet leírója, vagyis a Ptk. 7:19.§ (3) bekezdése szerinti közreműködő írta alá, márpedig a Ptk. 7:17.§ (1) bekezdés *b*) pontja megköveteli, hogy a tanú e minőségének feltüntetésével írja alá a végrendeletet. Az elsőfokú bíróság tehát a helyesen megállapított tényállásból helyes jogi következtetést levonva mondta ki a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés *b*) pontja szerinti alaki érvényességi feltétel hiánya folytán a végrendelet érvénytelenségét, azzal a megjegyzéssel, hogy az érvénytelenséget a Ptk.

7:37.§ (3) bekezdése alapján csak a peres felek viszonylatában lehet megállapítani. Önmagában tehát a tanúi minőség feltüntetésének hiánya is érvénytelenné teszi a végrendeletet.

A Szegedi Ítéltábla Pf.20313/2023/14. számú határozata szerint, ha a sajátkezűleg írt és aláírt magánvégrendelet tanúi egyezően adják elő, hogy az örökgyagyó a végrendeleten szereplő aláírását a jelenlétükben magáénak ismerte el és ezt követően látták el azt aláírásukkal, akkor azok okiraton való elhelyezkedésének a végrendelet alaki érvénytelenségét illetően nincs jelentősége. A szakvélemény alapján kétséget kizáróan megállapítható volt, hogy a végintézkedést tartalmazó okiratot az örökgyagyó írta sajátkezűleg és azt aláírásával látta el. Emellett a végrendeleti tanúk egybehangzó vallomást tettek arra, hogy az örökgyagyó a jelenlétükben a végrendeleten szereplő aláírást magáénak ismerte el, ezt követően látták el a tanúk aláírásukkal a végrendeletet. A tanúk aláírásának okiraton való elhelyezkedése ennek cáfolatára nem alkalmas. Az tehát a Ptk. 7:17. § (2) bekezdés *b*) pontjában írt követelményeknek is megfelel. A kifejtettek alapján helyesen állapította meg az elsőfokú bíróság, hogy a per tárgyát képező írásbeli magánvégrendelet alaki érvénytelensége nem állapítható meg.

A Fővárosi Ítéltábla Pf.20525/2023/5. számú határozata szerint a tanú arra vonatkozó vallomása, hogy a végrendeletet nem írta alá, cáfolható, és a felpereseknek szakértői bizonyítással lehetőségük van az ellenbizonyításra.

3. Az örökgyagyó aláírásának egyes kérdései a bíró gyakorlatban

Orosz Árpád szerint a törvény szóhasználatából „aláírás” ugyan az következne, hogy annak a végrendelet végén van a helye: az örökgyagyó a végrendeletet a szöveg után „írja alá”. Ezzel szemben - valószínűleg változatlanul - továbbra is érvényesül az, a bíróságok által évtizedeken keresztül folytatott jogértelmezés, amely szerint érvényes az aláírás akkor is, ha az a végrendeleten belül bárhol megtalálható, feltéve azonban, hogy a végrendelet szövegétől elkülönülő helyen található, azaz aláírás jellegű [BH 1981.320.; Kúria Pfv.I.21.279/2011/6.].⁶ A közjegyzői aláírás-hitelesítés az okiratot a Pp. 325. § (1) bekezdés *c*) pontjának megfelelően teljes bizonyító erejű magánokirattá teszi, de a Ptk. 7:17. §-ában előírt anyagi jogi követelményt, a más által írott végrendeletnél a végrendeleti tanúk közreműködését nem pótolja. Sajnálatos gyakorlati következményekkel, érvénytelen végrendeletek létrejöttével járt az a téves jogirodalmi álláspont, amely szerint a közjegyzői aláírás-hitelesítés végintézkedés esetében azonos rangú a végrendeleti

6 Orosz Árpád, A végrendelet fajtái, érvényességi feltételei, értelmezése. In: Wellmann György (szerk.), Polgári jog I-IV. – új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, ORAC Kiadó Kft., 2024. 18. o. (www.jogkodex.hu). (letöltve: 2024. december 28. napján)

tanúk közreműködésével.⁷ Helyesen a közjegyzői aláírás-hitelesítés a végintézkedést nem teszi közokiratba foglalttá, de a végrendeleti tanúkat sem pótolja, ezért a tanúkat mellőző, csak közjegyzői aláírás-hitelesítéssel ellátott végintézkedés alakilag érvénytelen (BH 2000.446.). Ugyanebben a műben lelhető fel az az ugyancsak téves álláspont, hogy a közjegyzőnek meg kell tagadnia a névaláírás hitelesítését azokban az esetekben, amikor a jogszabály a végrendelet érvényességéhez közzérendeleti formát ír elő, vagy megtiltja írásbeli magánvégrendelet érvényes alkotását. A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény (a továbbiakban: Kjtv.) 5. § (1) bekezdése szerint a közjegyző a közreműködését e törvényben említettekén kívül más okból nem tagadhatja meg. A 3. § (1) bekezdése szerint a közjegyző akkor köteles megtagadni a közreműködését, ha az a kötelességeivel nem egyeztethető össze, így különösen, ha közreműködését olyan jogügyletnek kéri, amely jogszabályba ütközik, jogszabály megkerülésére irányul, illetőleg amelynek célja tiltott vagy tisztességtelen. Az aláírás-hitelesítés, azaz az aláírás valódiságáról tanúsítvány kiállítása nem jogellenes, a közjegyző kötelességeivel nem összeegyeztethetetlen, a végintézkedésen az aláírás hitelesítése egyéb szempontból sem ütközik a Kjtv. 3. §-ában foglaltakba, az aláírás-hitelesítés ugyanis nem jogellenes cselekmény. Továbbá az aláírás-hitelesítés a hozzá fűződő joghatást is kiváltja, az okiratot teljes bizonyító erejű magánokirattá teszi. A közreműködés megtagadására tehát nincs ok. Különösen nincs ok az aláírás-hitelesítés megtagadására, ha a végintézkedés egyébként a sajátkezűleg írott végrendelet követelményeinek megfelel, avagy más által írott végintézkedés esetén azon a végrendeleti tanúk szerepelnek, illetőleg az aláírás-hitelesítés nem gátja annak, hogy a más által írott, de tanúkkal el nem látott végintézkedés érvényes legyen, hiszen az aláírás-hitelesítést követően is lehetőség van a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés *b*) pontjának megfelelően arra, hogy az örökható az okiraton lévő aláírását két tanú együttes jelenlétében a saját aláírásának ismerje el, és a tanúk a végintézkedést ekkor aláírhatják. Az aláírás-hitelesítés aggályos körülmény észlelésére sem ad okot, hiszen nem történik olyan rendelkezés közjegyzői okiratba felvétele, amely jogvita keletkezéséhez vezethet, vagy amelynek nincs joghatása, az aláírás-hitelesítés a hozzá fűződő joghatást kiváltja. A későbbi bonyodalmak elkerülése érdekében célszerű, de nem kötelező az aláírás-hitelesítési tanúsítványban a fél figyelmét felhívni arra, hogy az aláírás-hitelesítés az okiratot ugyan teljes bizonyító erejű magánokirattá teszi, de a végrendeleti tanúkat, mint a végintézkedés alaki kellékét nem pótolja.⁸

A Kúria Pfv.20068/2020/3. számú precedensképes határozata szerint annak vizsgálatához, hogy a végrendeletet teljes egészében nem az örökható írta és

7 *Petrik Ferenc (szerk.), Az öröklés joga. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1991. 127. o.*

8 *Anka Tibor, Öröklési jog – Hagyatéki eljárás. ORAC Kiadó, 2023. (www.jogkodex.hu). (letöltve: 2024. december 28. napján)*

a névalírás nem tőle származik, olyan különleges szakértelem szükséges, amelylyel a bíróság nem rendelkezik. A Kúriának ez a megállapítása természetesen nem csak az örökhagyói, hanem minden más aláírás kapcsán is ugyanígy helytálló.

A Fővárosi Ítéltábla Pf.20871/2021/5. számú határozata szerint az örökhagyó aláírásának hiányában nem áll rendelkezésre olyan, a Ptk. 7:15-7:16. § szerinti írásbeli magánvégrendelet, amelynek érvényessége vagy hatályossága a továbbiakban vizsgálható lenne. A végintézkedési szabadság elvéből és a végrendelezési jognyilatkozat személyes megtételének követelményéből (Ptk. 7:10. §, 7:11. §) következően az örökhagyó által alá írt okirat esetén az írásbeli magánvégrendelet Ptk. 7:17. § (1) bekezdés *a)*-*c)* pontjaiban szereplő alaki érvényességi kellékek nem értelmezhetőek. A jogorvoslati kérelemben hivatkozott jogszabályhely [Ptk. 7:17. § (1) bekezdés *b)* pontja] megfogalmazása szerint az írásbeli magánvégrendelet alaki szempontból érvényes, ha [...] a végrendelező a más által írt végrendelet esetén két tanú együttes jelenlétében aláírja, vagy ha azt már aláírta, az aláírást két tanú előtt, azok együttes jelenlétében a magáénak ismeri el. Jelen esetben a tanúk vallomásukkal igazolták, hogy az örökhagyó nem az együttes jelenlétükben írta alá a végrendeletet. A fellebbezésben sem vitatott részítéleti megállapítás szerint a végrendelező az írásbeli magánvégrendeletet nem írta alá; az okiraton lévő kézjegy még abban az esetben sem tekinthető az örökhagyótól származónak, ha a tanúk akként nyilatkoztak volna, hogy azt név³ az együttes jelenlétükben magáénak ismerte el. Mindezekre figyelemmel az elsőfokú bíróság nem értékelte okszerűtlenül a bizonyítás eredményét, a tényállás módosítására ezért nem volt indok [Pp. 369. § (3) bekezdés *a)* pontja]. Szükségtelen volt a tanúk ismételt meghallgatása a végrendeleti aláírás örökhagyói elismerésére vonatkozóan, ezért az elsőfokú részítélet Pp. 369. § (3) bekezdés *b)* pontja szerinti anyagi felülbírálata sem vezetett a döntés megváltoztatásához.⁹

A bírói gyakorlatban a nehezen vagy alig olvasható névalírás is elfogadható az örökhagyó aláírásaként, ha a bíróság annak az örökhagyótól való származását írásszakértői vélemény alapján nem tudja bizonyossággal kizárni, az egyéb bizonyítékok, tipikusan a végrendeleti tanúk vallomása alapján pedig az aláírás örökhagyótól való származásának ténye kétséget kizáróan megállapítható. Aláírás-ként fogadta el a bíróság az örökhagyó alig olvasható „tremoros” névalírást is, amelyet a konkrét ügyben az írásszakértő ugyan nem talált azonosíthatónak, de

9 Az Ítéltábla döntésében foglaltakkal ellentétben felvethető egy olyan álláspont is, mely szerint a végintézkedés aláírás hiányában is „értékelhető”, sőt értékelendő, az csupán alakilag érvénytelen. A PK 85. számú állásfoglalás *b)* pontja értelmében valamely alaki kellék hiánya ... a végrendeletet jogi létezésétől nem fosztja meg, hanem csupán érvénytelenné teszi. Az érvénytelenség hivatalból nem, hanem csak akkor vehető figyelembe, ha arra az érdekelt hivatkozik. Ebből következik, hogy ha a végrendelet – beleértve a szóbeli végrendeletet is – alakilag fogyatékos ... nem tekinthető jogilag létre nem jöttek, mert joghatások fűződhetnek hozzá attól függően, hogy az érdekeltek vagy azok valamelyike a fogyatékoságból származó igényét érvényesíteni kívánja-e.

nem is zárta ki, hogy az örökhagyótól származik, az egyéb bizonyítékok (tanúvallomások) alapján pedig kétséget kizáróan megállapítható volt, hogy az örökhagyótól származik (BH 1995.715.). Ha viszont az aláírásnak tartott „grafikai jelcsoportból” írásszakértői módszerrel sem tárhatók fel a jellemző írásjegyek, az nem minősülhet aláírásnak, mert az ilyen „firkálmányokat” bárki képes az okiratra rávezetni (Pfv.II.22.887/2001. sz.).

Valamennyi írásbeli magánvégrendeletnek, ezen belül az allográf formában készített több különálló lapból álló végrendelet esetén minden egyes lapon (ami lehet legalább két oldal, de összehajtott állapotában négy oldal is) nélkülözhetetlen alaki érvényességi kelléke az örökhagyó aláírása. A törvény szóhasználatából „aláírás” ugyan az következne, hogy annak a végrendelet végén van a helye: az örökhagyó a végrendeletet a szöveg után „írja alá”. Ezzel szemben, valószínűleg változatlanul tovább érvényesül az, a bíróságok által évtizedeken keresztül folytatott jogértelmezés, amely szerint érvényes az aláírás akkor is, ha az a végrendeleten belül bárhol megtalálható, feltéve azonban, hogy a végrendelet szövegétől elkülönülő helyen van és aláírás jellegű (BH 1981.320., BH 2012.197.; Kúria Pfv.I.21.279/2011. sz.). Aláírásnak értelemszerűen a saját kezű névírás minősül. Orosz Árpád a hosszú idő óta folytatott bírói gyakorlat nyomán¹⁰ nem tartja azonban követendőnek azt az elvárást, amely szerint „[a]aláírásként a végrendelettel teljes (családi és utó-) nevét tartalmazó, szokásos aláírást kell megkívánni”^{11,12}.

Ezt az álláspontot támasztja alá a már hivatkozott 2/2016. Polgári jogegységi határozat is, mely bár a tanúk aláírásával foglalkozik, az abban foglaltak azonban álláspontom szerint analógia útján az örökhagyó aláírására is értelemszerűen irányadóak. A Ptk. nem tartalmaz semmilyen előírást arra nézve, hogy mi minősül aláírásnak és nincs olyan szabály sem, hogy az örökhagyó aláírásának olvashatónak kell lennie. Önmagában abból, hogy az örökhagyónak a végrendeletet alá kell írnia, még nem következik, hogy az érvényesség további feltételeként az örökhagyó aláírása megfeleljen az aláírás általánosan szokásos módjának, az olvasható legyen, és így abból a személye kétséget kizáróan megállapítható legyen. A törvény az örökhagyó aláírásával szemben formai követelményt nem támaszt, nem mondja ki, hogy milyen íráskép szükséges ahhoz, hogy az örökhagyó kézjegye alakilag megfeleljen a végrendelet érvényességeként megkívánt feltételeknek. Mindenesetre kötelezően alkalmazandó módon ezért nem indokolt tételesen meghatározni az aláírás képére vonatkozó kritériumokat. Örökhagyó esetében is elfogadható aláírásként az örökhagyó által alkalmazott, olvashatatlan

10 Dr. Sóth Lászlóné, a végintézkedések. HVG-ORAC Kiadó, 2001. 64. o.

11 Vékás Lajos, Magyar polgári jog. Öröklési Jog. Eötvös József Könyvkiadó, 2013. 45. o. vs. Az új Ptk. magyarázata I/VI. HVG-ORAC Kiadó, 2013. 16. o.

12 Orosz Árpád, Végintézkedések. In: Sáriné Simkó Ágnes (szerk.), Öröklési jog - Anyagi jog, Úmjs. 4., HVG-ORAC, 2014 (www.jogkodex.hu). letöltve: 2024. december 28. napján)

aláírás, annak nem kell megfelelnie az aláírás általában szokásos módjának. Ezt erősíti meg az a már említett tapasztalati tény, hogy az emberek a mindennapi életben a legkülönbözőbb aláírásmódokat használják. Az aláírás rendszeres és viszonylag nagy számú alkalmazása során mind a formai, mind a képi megjelenését illetően kialakulnak bizonyos, az egyénre jellemző egyedi sajátosságok. Ennek eredményeként mindenki rendelkezik valamilyen rá jellemző szokásos aláírással, amely az általa kialakított egyedi írásformát és írásképet jelenti. Az örökhatározó aláírásával szemben tehát nem az a követelmény, hogy az megfeleljen az aláírás – általában – szokásos módjának, hanem az, hogy az örökhatározó olvashatóan vagy a rá jellemző, általa kialakított egyedi írásformát és írásképet tükröző módon írja alá az okiratot.

Hiányzik tehát az elvi alapja az olyan jogértelmezésnek, amely az örökhatározó aláírásával szemben támasztott alaki követelmények meghatározásánál további formai vagy egyéb követelményeket támaszt, mivel a természetes személy aláírásának formájával kapcsolatos követelményt, az aláírás fogalmát anyagi jogi szabály nem határozza meg. Pontosán ezért nem határozható meg tehát, hogy mi minősül például tanúkénti (vagy örökhatározói) aláírásnak a végrendelezési szempontjából, ezért kell a jogegységi határozatban foglaltakra, a Kúria e körben tett megállapításaira hagyatkoznunk.

4. Az örökhatározó nevének hiánya

Ha a végrendelező aláírása nem olvasható, és a végrendelező neve az okiratból sem tűnik ki, vita esetén szükségessé válik annak a felderítése. A fentiekből kitűnően az olvashatatlan aláírás a végrendelet érvényességét nem érinti, az okirat emiatt nem tekinthető alaki szempontból hibásnak. A végrendelet mint okirat az örökhatározó akaratát jeleníti meg. Ebből a funkcióból – a törvény ilyen tartalmú rendelkezése hiányában – nem vezethető le olyan szigorú jogértelmezés, amely szerint az írásbeli végrendeletnek az is az érvényességi kelléke, hogy a végrendelező személye magában az okiratban nevesítve legyen vagy az aláírása olvasható legyen. Ez a jogértelmezés ugyanis azt jelentené, hogy akkor sem lenne lehetőség a végrendelező személyének a felderítése végett bizonyítási eljárás lefolytatására, ha például az okirat tartalmazza az örökhatározó valamelyik személyazonosító adatát (személyi azonosító igazolvány számát, személyi azonosítóját stb.), tehát amely adatból kifolyólag a végrendelet egyébként „külsőleg az örökhatározótól származónak mutatkozik”), amely alapján az örökhatározó személye egyébként kétséget kizáró módon azonosítható. A végrendelező aláírásának olvasható volta vagy az, hogy a végrendelező nevét magának az okiratnak tartalmaznia kellene, az írásbeli magánvégrendeletnek nem a törvény által előírt alaki kelléke, ezért

vita esetén a végrendelező személyének a bizonyítására irányuló bizonyítási indítvány megítélésétől a felet nem lehet elzárni, annak anyagi jogi korlátja sincsen. a végrendelező személyének bizonyításához szükséges bizonyítás lefolytatására, a bizonyítási eszközökre pedig a Pp. megfelelő szabályai az irányadóak.

A fentieknek nem mond ellent álláspontom szerint a Ptk. 7:12. §-a sem, mely szerint az okirat végrendeleti jellegének megállapításához az szükséges, hogy az örökgyó halála esetére szóló vagyoni rendelkezést tartalmazzon, és külsőleg az örökgyótól származónak mutakozzék. A Kúria Pfv.21198/2021/12. számú precedensképes határozata szerint utóbbi fordulat annyit jelent, hogy az az örökgyó személyes nyilatkozata legyen (tehát ne képviselője útján tegye meg), ha pedig az okirat az örökgyó nevét nem tartalmazza és az az aláírásból sem állapítható meg bárki, tehát az örökgyó aláírását nem ismerő személy által, akkor a tanúk kapcsán már bemutatottak szerint e körben bizonyítás lefolytatásának lehet helye.

Ezt az álláspontot támasztja alá véleményem szerint a PK 85. számú állásfoglalás *a*) pontja is, melyet a Kúria 1/2014. Polgári jogegységi határozatában a Ptk.-ba beépültek tekintette, és ezért azt az új törvény alkalmazása körében nem tartotta irányadónak, amely azonban csak annyit jelent, hogy mivel az iránymutatás szövegszerűen beépült az új Ptk.-ba, fenntartása ezért szükséges, az iránymutatás szövegéhez fűzött indokolás azonban továbbra is figyelembe veendő. Az iránymutatás hivatkozott pontja akként rendelkezik, hogy „... Ezek szerint legalább két követelménynek kell megfelelnie az okiratnak ahhoz, hogy egyáltalán végrendeletnek legyen tekinthető: 1. külsőleg az örökgyótól származóként jelentkezzék. Megbízott útján végintézkedést tenni nem lehet, a végrendelet a legszemélyesebb ügyletek közé tartozik (Ptk. 623. § (2) bek.). Az okiratból tehát ki kell tűnnie, hogy az örökgyótól származik...”

Azt az előírást tehát, hogy a végrendelet külsőleg az örökgyótól származóként jelentkezzék és mely szövegszerűen beépült a Ptk. 7:12. §-ába, az iránymutatás szerint is akként kell értelmezni, hogy megbízott útján végintézkedést tenni nem lehet, a végintézkedést az örökgyónak személyesen kell megtennie, az okiratból tehát ki kell tűnnie, hogy az örökgyótól származik, azaz nem tartalmazhat olyan rendelkezést, hogy készült az örökgyó megbízásából, képviselőtében stb., magából az okiratból ki kell tűnnie, hogy a végintézkedést az örökgyó személyesen tette meg. Márpedig ha a végrendelező személye magában az okiratban nevesítve nincsen és az aláírása is olvashatatlan (de azt ténylegesen ő írta alá a rá jellemző módon), de az okirat tartalmazza az örökgyó valamelyik személyazonosító adatát (személyi azonosító igazolvány számát, személyazonosítóját stb.), akkor a végrendelet álláspontom szerint „külsőleg az örökgyótól származónak mutakozik”.

Ezt az értelmezést támasztja alá álláspontom szerint az az eset is, amikor az örökgyó csak becenevét („Mami”) használta aláírásként egy levélben, melyet

tartalma alapján érvényes és hatályos végrendeletnek tekintett a Legfelsőbb Bíróság.¹³ A rokonainknak írt levelekre nem jellemző, hogy magában a levélben szerepeltetjük a nevünket, ha azonban a levél „Kicsi Unokám, Kedves Zsanett!” megszólítással kezdődik, és „Erzsi mami” aláírással végződik, akkor álláspontom szerint a tartalma alapján végrendeletnek minősülő levél külsőleg az örökhatyótól származónak mutatkozik, amennyiben azt az Erzsébet keresztnevű nagyszülő írja egyetlen Zsanett keresztnevű unokájának.

A Kúria Pfv.20491/2023/8. számú precedensképes határozatában hangsúlyozta a legfőbb bírói fórum, hogy az allográf végrendeletet tartalmazó okiratnak nem kell utalnia a tanúk együttes jelenlétére, ekként a tanúvallomások a végrendelet anyagi jogi, de nem okirati érvényességi kellékeire szolgálnak bizonyítékkul. Ilyen feltételek mellett a másodfokú bíróság helyesen mérlegelte az ellentétes tartalmú tanúvallomásokat és az allográf végrendeletet, mint bizonyítási eszközt a felperest terhelő bizonyítási kötelezettség szempontjából akként, hogy azok együttesen nem voltak alkalmasak a felperes állításának bizonyítására. Az egyik tanú vallomása ugyanis teljes egészében alátámasztotta az allográf végrendeletben foglaltakat, amely szerint az a két tanú együttes jelenlétében készült. Ilyen körülmények között a helyes mérlegelést a másodfokú bíróság végezte el, kizárva a végrendelet érvénytelenségét [Ptk. 7:17. § (1) bekezdés *b*) pont].

A fentiekből következik, hogy az aláírással kapcsolatos problémák nem csak anyagi jogi, hanem eljárásjogi természetűek is lehetnek, hiszen az allográf végrendelet egyben okirati bizonyítási eszköznek is minősül, melynek bizonyító erejét a Pp. szerint kell értékelni.

Összegzés

Sem az örökhatyó, sem a tanúk aláírásának módja, mikéntje nincsen szabályozva a Ptk.-ban, az aláírásra fogalom meghatározást a törvény nem tartalmaz. Az emberek a mindennapi életben a legkülönbözőbb aláírásmódokat használnak. A végrendelet az örökhatyó akaratát jeleníti meg. Ebből a funkcióból azonban nem vezethető le olyan szigorú jogértelmezés, amely szerint az írásbeli végrendeletnek az is az érvényességi kelléke, hogy a végrendeleti tanú, vagy a végrendelező személye magában az okiratban nevesítve legyen, vagy az aláírása olvasható legyen. Mindez ugyanis azt jelentené, hogy akkor sem lenne lehetőség a tanú vagy a végrendelező személyének a felderítése végett bizonyítási eljárás lefolytatására, ha például az okirat tartalmazza a tanú vagy az örökhatyó valamilyen személyazonosító adatát (személyi azonosító igazolvány számát, személyi

¹³ Leszkoven László, Gondolatok a végrendelet aláírásának módjáról. Közjegyzők Közlönye, 2012/1. 2.

azonosítóját, stb., tehát amely adatból kifolyólag a tanú személye megállapítható, illetve a végrendelet egyébként „külsőleg az örökhagyótól származónak mutatkozik”), amely alapján a tanú, illetve az örökhagyó személye egyébként kétséget kizáró módon azonosítható.

A fenti álláspontnak nem mond ellent véleményem szerint a Ptk. 7:12. §-a sem, mely szerint az okirat végrendeleti jellegének megállapításához az szükséges, hogy az örökhagyó halála esetére szóló vagyoni rendelkezést tartalmazzon, és külsőleg az örökhagyótól származónak mutatkozzék. A Kúria Pfv.21198/2021/12. számú precedensképes határozata szerint utóbbi fordulat annyit jelent, hogy az az örökhagyó személyes nyilatkozata legyen (ne képviselője útján tegye meg azt), ha pedig az okirat az örökhagyó nevét nem tartalmazza és az az aláírásából sem állapítható meg bárki, tehát az örökhagyó aláírását nem ismerő személy által, akkor a tanúk kapcsán már kialakult gyakorlatnak megfelelően e körben bizonyítás lefolytatásának lehet helye. támasztja alá véleményem szerint a PK 85. számú állásfoglalás *a*) pontja is, melyet a Kúria 1/2014. Polgári jogegységi határozatában a Ptk.-ba beépültek tekintette, és ezért azt az új törvény alkalmazása körében nem tartotta irányadónak, amely azonban csak annyit jelent, hogy mivel az iránymutatás szövegszerűen beépült az új Ptk.-ba, fenntartása ezért szükségtelen, az iránymutatás szövegéhez fűzött indokolás azonban továbbra is figyelembe veendő. Az iránymutatás értelmében: „...Ezek szerint legalább két követelménynek kell megfelelnie az okiratnak ahhoz, hogy egyáltalán végrendeletnek legyen tekinthető: 1. külsőleg az örökhagyótól származóként jelentkezék. Megbízott útján végintézkedést tenni nem lehet, a végrendelet a legszemélyesebb ügyletek közé tartozik (Ptk. 623. § (2) bek.). Az okiratból tehát ki kell tűnnie, hogy az örökhagyótól származik ...”

A Ptk. 7:12. §-át tehát az iránymutatás szerint is akként kell értelmezni, hogy megbízott útján végintézkedést tenni nem lehet, a végintézkedést az örökhagyónak személyesen kell megtennie, az okiratból tehát ki kell tűnnie, hogy az örökhagyótól származik, azaz nem tartalmazhat olyan rendelkezést, hogy készült az örökhagyó megbízásából, képviselőtében stb., magából az okiratból ki kell tűnnie, hogy a végintézkedést az örökhagyó személyesen tette meg. Márpedig ha a végrendelező személye magában az okiratban nevesítve nincsen és az aláírása is olvashatatlan (de azt ténylegesen ő írta alá a rá jellemző módon), de az okirat tartalmazza az örökhagyó valamelyik személyazonosító adatát, akkor a végrendelet álláspontom szerint „külsőleg az örökhagyótól származónak mutatkozik”.